

A Bethlen Gábor Alapítvány díjazottjai 2006-ban

Bethlen Gábor-díjas

A HÁROMSZÉK CÍMŰ NAPILAP

Erdély legnagyobb fejedelméről, Bethlen Gáborról írták a kortársak, hogy „a régi jeles magyar királyok nyomdokain jár, Hunyadi János vitézsége kel életre benne, és Attilához hasonlóan isten kardját hordja oldalán”. A fejedelem példaképei, a „régie jeles magyar királyok” közt az első helyet foglalja el kultúra- és művelődéspártoló Corvin Mátyás. Bethlen Gábor az első magyar uralkodó, aki modern értelemben vett művelődéspolitikát folytatott, s meghatározó szerepet tulajdonított az általa ösztöndíjjal, hivatali állás biztosításával, hagyományos privilégiumokkal támogatott értelmiségnek. Pontosan tudatában volt annak, hogy az értelmiséget úgy lehet nevelni, ha minél nagyobb tömegek végeznek iskolát. És persze a fejedelem tudta: a nemzet felemelkedéséhez szellemi, erkölcsi kiműveléséhez alapfeltételül meg kell védenie az Erdélyi Fejedelemség önállóságát, mai fogalmak szerinti autonómiáját is. A politikusok közül eladdig ő tette a legtöbbet, hogy a magyar nyelv az irodalomban és a tudományban egyaránt elfoglalja a maga mind természetesebbnek tartott helyét.

Iskolaalapítás, anyanyelv, a nyomtatott szó fontossága, az értelmiség különleges küldetése – ki sejtette volna egykor, hogy Bethlen Gábor a háromszáz év múlva kisebbségi létbe taszított erdélyi magyarság számára a továbbélés lehetőségét biztosító programot is megfogalmazta.

A határon túli magyarság sorsának megismerése ösztönös programja lett a hatvanas-hetvenes években helyét és önazonosságát kereső, eszmélkedő magyarországi ifjúságnak is. Csoóri Sándor írja le *Tenger és diólevél* című esszéjében, miként alakult az akkori fiatalok szellem- és jellemformáló érdeklődésének folyamata, vagyis az, ahogyan a hátizsákos kíváncsiság a döbbenet küszöbén túljutva átcsap lelkiismeret-furdalásba és kétségbeesett, konok cselekvésbe. A cselekvésen kiindulópontként természetesen a gondolkodás értendő.

Akik szerencsések voltak, a rövid életű remény kezdetén: 1967-ben, 1968-ban jutottak el Erdélybe. A Kilencek nevű költőcsoport tagjaként én is ebben az időben kopogtattam be társaimmal a *Vitorlaének* címmel megjelent antológia poétáihoz. A *Megyei Tükör* címmel indult hetilap – (majdani napilap) – szerkesztőségében hozzánk hasonló korú és szellemiségű költő-, író-társaságra bukkantunk Sepsiszentgyörgyön. Akkor 1968-ban, 1969-ben – élve a szabadabb lélegzetvétel

lehetőségével – még közös író-olvasó találkozókra is részt vettünk Háromszék falvaiban, kisvárosaiban. Tanúi lehettünk, hogy újsütetű erdélyi költőbarátaink mennyire hitelesen tudnak fordulni a mind mostohább történelemnek kiszolgálott, a különféle változásokkal megnyomorított, idősebb sorstársaikhoz, akiket évtizedek óta nem szólítottak meg őszinte, emberi hangon. A *Megyei Tükör* heti riportjainak számottevő része ma is kiállja a tüzesvaspróbát: a szavak, a kifejezések nem pörkölődnek meg. Az azonban nem véletlen, hogy az ugyanezzel a címmel megjelent napilap a temesvári forradalom eszkalálását követően, az 1989. december 22-ei bukaresti megmozdulás másnapján nevet változtatott.

Ez azt jelenti, hogy a *Megyei Tükör* szerkesztőségében az emberi és közösségi hitelesség ledönthetetlen oszlopain egyensúlyozva szerveződött meg a romániai forradalom TV-lámpáinak fényözönén túl a *Háromszék* című napilap. Szükség volt rá és szükség van rá. 1990 márciusának marosvásárhelyi eseményei brutálisan tudatosították, hogy az 1989 decemberében fellobbant reményeket józan fővel a helyükre kell tenni, ami nem egyenlő azzal, hogy le kell számolni velük. A lap munkatársai is felmérték, hogy a kisebbségi lét keretei között 1919 óta folyó küzdelem a megmaradásért tovább tart. Vagyis az újság a megmaradásért folyó küzdelem eszköze és részben terepe is – a kor hagyományos és megváltozott kihívásainak megfelelően. Persze szinte minden ekkor megalakult vagy átalakult napilap is ezt vallotta. Nagyobb részük sorsa – a *Háromszékkel* ellentétben – legjobb esetben a vegetálás lett. A *Háromszék* a kivételek közé számít. Leszögezhető, hogy Erdély legkisebb megyéjének, az 1968-ban megalakított Kovásznának van egész Románia vonatkozásában a legnagyobb példányszámban megjelenő magyar napilapja, amely hétköznap 15000 példányban lát napvilágot, míg a hétvégi melléklet 17000 fölét emeli az újságot. Ez elég ahhoz, hogy a lap, amelynek egyébként tizenhét tulajdonosa van, vásárlói és reklámjai révén megéljen. El lehet mondani, hogy a *Háromszék* a legfüggetlenebb magyar újság. Ez azt jelenti például, hogy tiszteletre méltóan távolságtartó, legyen szó akár a magyar államról, akár az RMDSZ-ről. Nemcsak megvesztegethetetlennek látszik, hanem valóban az is. A megvesztegethetetlenség illúziómentesség. Így a lapot nem érte sósavas zuhanyként a világtörténelemben példátlan önfeladás, hogy ne a köznapibb árulás fordulatot használjuk, amelynek helyszíne Magyarország, dátuma 2004. december 5-e.

A *Háromszék* olyan elvek szerint alakult meg, ahogyan 1989-et követően az állami javakat az egész volt szocialista táborban privatizálni kellett volna. A rendszerváltozáskor a lap munkatársai élni tudtak a lehetőséggel: tulajdonosok lettek. Nem hagyták, hogy lábukról a bilincsel együtt a cipőjüket is lehúzzák a privatizáció hatalomközeli rablólovagjai. A tulajdonosok egyikét illik név szerint is megemlíteni, már főszerkesztői tiszte miatt is. Farkas Árpádról van szó. A lapot az ő személye és konoksága tette azzá, hogy Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király is büszke lehetne rá. Báthory volt az, aki az orosz hadjáratai idején négy nyelvű újságot adott ki, hogy a Baltikum, Adriatikum és Fekete-tenger térségének jövőjét befolyásoló fegyveres vállalkozásai célját megismertesse a világgal. Az újságnyelv egyike a magyar volt. A költő Farkas Árpád neve azoknak a fiata-

lokna, akikről Csoóri Sándor szolt idézett esszéjében, rokon értelmű fogalma lett az Erdélynek nevezett személyiségformáló döbbenettel. Persze Árpád most mondhatná, könnyű erényesnek lenni ott, ahol olyan munkatársak veszik körül, mint a körünkben éppen a Teleki Pál emlékérem átvételére váró Sylvester Lajos, aki szoborállító és színházpártoló tevékenységével maga is élő legenda volt az ezerkilencszázhetvenes, -nyolcvanas években.

Farkas Árpádot költőként a kíméletlen igazmondás jellemezte. A költői életművének rendhagyó függelékét jelentő *Háromszék* is a kíméletlen igazmondás jelszavát tűzte címlapjára. Hiszen mi mást jelentene az, hogy „független napilap”. Mintha a szegénysorból I. Rákóczi György fejedelemsége idején Erdély püspöki székébe emelkedő Geleji Katona István szavait tartaná iránymutatóul: „akik az igazságot egyszer elhagyják, soha osztán egyenesen járni nem tudnak, hanem egyik vélekedésnek gödréből a másikba botorkáznak, es nemhogy az igazsággal, de még magokkal sem egyeznek...”

Ennek szellemében nem lehet mást kívánni, mint hogy a most kitüntetett lap és munkatársai, valamint olvasói folyton-folyvást tudjanak mind az igazsággal, mind önmagukkal egyezni. Akkor könnyű dolga lesz Báthory Istvánnak, aki kedves kötelességének tartotta, hogy legderekabb „lapcsinálóját” nemessé tegye. A most átadandó okmányon az ő láthatatlan fejedelmi-királyi kézjegye is ott van.

KOVÁCS ISTVÁN

Márton Áron-émlékérmesek

SISA ISTVÁN

Sisa Istvánról szólni, rangot jelent. Dicsérni pedig annak van joga, aki maga is legalább az árnyékába léphet annak a magyarnak, aki az egész életét a haza ügyének szentelte. Így meg nem érdemelt megtiszteltetésnek tartom a laudációra való felkérést.

Kassa szülötte, tehát a nemzet tragédiáját a maga életének alakulásán érezte meg, léte minden pillanatában. Nyilván ennek köszönhetjük páratlan, hazánk érdekében kifejtett fáradhatatlan munkásságát. Sokan vagyunk, akik példája nyomán előbb-utóbb felsorakoztunk mögé vagy mellé, de kevesek azok száma, akik egy emberöltőn keresztül megszakítás nélkül, tudatosan a célt, „hazánk felszabadítását és a trianoni gyalázat orvoslását” szem előtt tartva, olyan eredményesen dolgozott volna, mint István barátunk.

Külföldi pályafutását Innsbruckban kezdte 1947-ben. Már a számkivetése első évétől tudatosan készült a nagy feladatra. Három nyelvet tanult meg tökéletesen, németet franciát és angolt, hogy azok segítségével idegen földön megalapozza életüket, másrészt fogalmat alkothasson a körülöttünk nyüzsgő, magyarelles világról.

Tevékenységet nehéz csokorba kötni, de nézzük meg a legkimagaslóbbakat.

Nyelvtudása révén osztrák lapok munkatársaként tollával elkezdhette nemzetünk szolgálatát. Eközben rengeteg adatot, újságcikket, könyvet ismert meg és gyűjtött. A magyarokkal foglalkozó idegen nyelvű könyvek listáját összeállította. Ez a jegyzék ma is alapvető munka, amelyet rövidesen fel is teszünk honlapunkra.

Megalapította és szerkesztette az „Emigrációs Sajtóarchívum Tájékoztató Szemléje” című kiadványt, a dunavölgyi társemigrációk tevékenységének a rendszeres figyelésére.

Kivándorlásuk után, 1955-ben kiadta az USA-ban a *Exiled Europe Review* című tájékoztatóját, *American Survey on Emigré Activities Today and Problems of Liberated Europe Tomorrow* alcímmel. Ezzel elindította azon sajtótermékek sorozatát, amelyek kiadása a magyar állam mindenkori kormányainak feladata, sőt kötelessége lett volna.

Ezt követte a *Free World Review*, egy igen magas színvonalú, világviszonylatban ismert külpolitikai szemle, amelyben ismert nyugati gondolkodók, politikusok cikkei jelentek meg, sőt nyugati államfők és miniszterek is megszólaltak benne.

A kanadai Rákóczi Szövetség megbízásából összeállította a *Magyarság kézikönyvét* több ismert nyugati magyar író részvételével (Endrey Antal, Földváry Gábor, Gallus Sándor, Bodolai Zoltán).

Közben a Külföldi Magyar Cserkészszövetség felkérésére összeállította legszébb kiadványukat *Szétszórt árvalányhaj* címmel. Azóta is mindenkor a szövetség rendelkezésére állt, amikor egy-egy cikkre, tanulmányra, előadásra volt szükségünk.

A legjelentősebb munkája az emigráció legnagyobb könyvsikere a *Spirit of Hungary* volt, amelynek első kiadása a kanadai kormány és a Rákóczi Szövetség segítségével jelent meg. E munkát egyszerűen nem lehet túldicsérni. Jelentőségére felfigyeltek az amerikai könyvtárosok is, s folyóiratukban ajánlották e könyvnek a beszerzését. Sisa István ebben a műbe tömörítette mindazon információt, amelyre egy magyar származású és/vagy amerikai érdeklődőnek szüksége lehet. Ugyancsak igen hasznos és értékes forrásmunka amerikai és angol kormánytisztviselők, politikusok, katonák, újságírók, részére is. Óriási előnye az „olvasmányossága”. Nem használ komplikált körmondatokat, csak a hivatásbeliek által érthető fogalmakat, műszavakat. Ebben a könyvben egyetlen a magyarság érdekeibe ütköző adat, megjegyzés, jellemzés nincs. Semmi propaganda, hazugság nem található benne, de meaculpázás sem. Messze felülmúlja a hasonló magyarországi kiadványokat. Helyzeti előnye az amerikai „piac” ismerete. Az itthoniak egyszerűen nem ismerhetik annak követelményeit. Hosszú ideig kell ott élni, hogy valaki a helyi „eladhatóságot” meg tudja ítélni.

Itt kell megjegyeznem, hogy a Külügyminisztérium szóbelileg megrendelt ugyan néhány nagykövetségünk kérésére háromszáz példányt belőle, de sohasem

vásárolták meg. Amikor István felkérésére érdeklődtem, az államtitkár irodafőnöke kijelentette, hogy szó sem lehet a vásárlásról, mert az „nem egy elfogadható történelemkönyv”. Hiába magyaráztam, hogy nem is akart az lenni, mert azt ismeretterjesztő műnek írta Sisa István. A KÜM-nek azóta sincs egy elfogadható, hasonlóan ismeretterjesztő kiadványa. Hiába, a propagandához még ma sem értenek. Trianon és Páris talán ennek is köszönhető.

Ez a könyv többet tett a magyarság valódi arcának, történelmének, kulturális, ipari, irodalmi, művészeti és sportteljesítményeinek a külfölddel való megismertetése érdekében, mint bármelyik magyarországi könyv. Ha Sisa István egész életében nem írt volna mást, ezzel is kivívta volna magának nemzetünk jobbik felének osztatlan elismerését.

Ezek után Sisa István figyelme a haza felé fordult. Látogatásai alkalmával meggyőződött egy hasonló magyar nyelvű kiadás szükségességéről. Ennek eredményeként jelent meg a magyar viszonyokra alakított *Nemzet határok nélkül*. Szépen fogynak ez a könyv is, de mivel a legnagyobb könyvterjesztők nem vállalták annak terjesztését, a hazai siker nem mérhető az amerikaihoz. Kár, mert a magyar ifjúságnak nagy szüksége volna erre a könyvre.

Sisa István ugyan már többször „letette a tollat”, de szerencsére néha még előveszi. Mikor látta a magyarországi rezsimek közömbösségét a nyugati magyarság – hazánk érdekében kifejtett – erőfeszítéseivel szemben, úgy vélte ennek ellensúlyozása is az ő feladata.

Összeállította és saját költségén kiadta azt a könyvet, *Órtállás Nyugaton*, amelyben emléket akart állítani mindazon magyaroknak, akik önzetlenül, elismerés nélkül évtizedeken át, sokszor utolsó lehetőségükig munkálkodtak külföldön hazánk érdekében. Amint az „előjáró jegyzetben” írja, a felsorolás nem teljes, hiszen igen sokan vannak azon a hetven személyen kívül is, akiknek a könyvben emléket állít, de ennyiről tudott.

Mi, akiket megemlít, örök hálával tartozunk neki, mert megmentett bennünket a feledéstől. Nem árulhatom el a nagy titok részleteit, de nem tudom megállni, hogy ne sejtsem a tisztelt hallgatósággal, hogy István barátunk még egyszer valószínűleg előveszi tollát.

Igen nagy öröömre szolgál, hogy a hazánk hírnevét a legeredményesebben és legmaradandóbban javító, alkotó és védő Sisa Istvánt a Bethlen Alapítvány kitünteti.

MAGYARÓDY SZABOLCS

A MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY

„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának” – írja Kodály Zoltán.

A nemzeti kultúra és a múlt értékeinek áthagyományozását az utódokra állami, egyházi és más közösségi intézmények, szervezetek sokasága segíti minden államban. Magyarország is. Nehéz a helyzetük azoknak a nemzeteknek, amelyeknek nincs ön-

álló államiságuk, s azon kisebbségeknek, nemzetrészeknek, amelyeknek nincs autonómiájuk. Ők idegen államok keretében, más nemzetek uralma alatt igyekeznek megőrizni nyelvüket, kultúrájukat, múltjuk örökségét. Még súlyosabb azok helyzete, akik szórványban és egymástól távol élnek, s csak igen kevés anyanyelvű intézmény és szervezet szolgálja megmaradásukat. Az ő létharcuk, védelmük az anyaország támogatását igényli. A magyarság egyharmadát alkotó nemzetrész, az elcsatolt határon túli régiók és a külföldi magyar diaszpóra sorsával, anyanyelvének, kultúrájának ápolásával a szovjet-kommunista megszállás alatt működő hazai államvezetés nem törődött, sőt az időnként megnyilvánuló civil szolidaritást, együttműködést is az államrendet veszélyeztető nacionalista elhajlasként kezelte és büntette. Ezt számos kiválóságunk pere, száműzetése, leváltása, szilenciuma, sőt a Bethlen Gábor Alapítvány hatévi engedélyezési processzusa során is megtapasztalhattuk.

Az 1987. szeptemberi lakiteleki találkozó nyomán fölerősödött nemzeti demokrata mozgalom, a diktatúra alapját adó szovjet-kommunista birodalom összeomlása és a tőkés rend térhódításával ötvözött hazai rendszerváltás folyamata, valamint a keresztény-nemzeti pártok választási győzelme esélyt adott a nemzeti megújulás programjának megvalósítására, a határon túli nemzetrészek és a nyugati magyar diaszpóra kulturális integrálására, a magyar kultúra újjáteremtésére. Célunk volt, hogy szűnjön meg az állami irányítás, a minisztérium többé ne szóljon bele a magyar kultúra tartalmi kérdéseibe, váljon autonómmá, és fejlődjön öntörvényűen a kulturális szféra.

A rendszerváltás első éveiben a diktatúra szerveinek és intézményrendszerének felszámolása, gyökeres, demokratikus irányú átalakítása, sokszínűségének bátorítása lett a cél. Félő volt azonban, hogy az örökségül hagyott államadósság törlesztési kényszerre miatt a pártállami nomenklatúrából átvedlett privatizátorok – a kapitalizmus bűvkörébe került túlbuzgó rendszerváltók közreműködésével – ismét kisajátítják, olcsón magánosítják a közvagyonot, s a fürdővízzel együtt a gyereket is kiöntjük. Ennek megakadályozására szövetkezőknek sikerült a rendszerváltás újsütetű vállalkozóitól jónéhány kulturális középületet, intézményt alapítványi formában, a MKM támogatásával nemzeti kulturális intézményként átmenteni, közcélra fenntartani. Közéjük tartozik az egykori Pénzügyminisztériumnak, majd a Műegyetem kollégiumának otthont adó Budavárban, a hatalmas neogótikus épületvagyon, amelyet a Magyar Kultúra Alapítvány vett tulajdonába, s a határon túli magyar kultúra megőrzése, támogatása érdekében úgy működtet, hogy missziós munkáját a Bethlen Gábor Alapítvány Kuratóriuma Márton Áron-emlékéremmel jutalmazza.

Az alapítványt 1992-ben hozták létre, több neves tudós, művész, közgazdász „bábáskodása” mellett, abból a célból, hogy az épület a magyar kultúra köztulajdonaként, a hazai és határon túli szellemi és kulturális élet közötti kapcsolatot szolgálja, annak éltetését, ápolását segítse. Nem volt előzmények nélküli az a kulturális misszió, amelyet a Magyar Kultúra Alapítvány vállalt, hiszen a 1980-as évektől olyan intézmények működtek itt, amelyekben a rendszerváltást előkészítő értelmiségiek találkoztak. Ezen intézmények szellemi és kapcsolati tőke bázisán szervezték meg a magyarság budapesti kulturális és kapcsolatteremtő központját, szolgálva az együttműködést is.

Az épület felújításának, fenntartásának, az alapítványi szervezet működtetésének fedezetét vállalkozói munkával termelik meg. Egyrészt Hotel Kulturinnov névvel, 16 szobás szállodát működtetnek. Másrészt évi mintegy 300 vállalkozói rendezvényt szerveznek: kongresszusok, konferenciák, fogadások, bálók, koncertek, kiállítások, tanfolyamok, termékbemutatók, esküvők teszik színessé a Ház életét. Harmadrészt méterről méterre haladva a belső felújítással, irodákat adnak bérbe. Végül vállalkozások létrehozásában működnek közre, mint pl. az épületben levő Magyar Borok Háza. Közben működik a Lítea Könyvesbolt és Teázó, amely az igényes könyv- és CD kínálaton túl a hazai és határon túli magyar könyvek elismert bemutató központja.

Az Alapítvány kuratóriuma: Csoóri Sándor (elnök), Dobos László, Egyed Albert, Jókai Anna, László Ervin, Lászlóffy Aladár, O'sváth György, †Teller Ede, Tőkés László; igazgatója: dr. Koncz Gábor, aki kis számú munkatársi törzsgárdával megalakulása óta működteti a székházat. Állandó forráshiánnyal, olykor a létnevelést határát súrolva, a minőség elv érvényesítéséért küszködve, értéket őrizve, éltetve és teremtve, számos új művészeti törekvést, külhoni magyar művészt, írókat bemutató, pártfogolva működtek az elmúlt másfél évtizedben.

A Magyar Kultúra Alapítvány Székháza nemcsak elismert rendezvényi helyszín a fővárosban, hanem a világ magyarságának fontos kulturális központjává vált az elmúlt évtized során. Az alapítvány egyre növekvő számban szervezi saját rendezvényeit (melyekhez zömmel pályázati úton szerzi meg a forrásokat), évi 50–60 alapítványi programmal (művészek, írók, fellépése, zenei bemutatók, kiállítások, színházi előadások, vetélkedők) segíti, ápolja a hazai, a Kárpát-medencei és a nyugati magyarság kulturális kapcsolatának erősítését.

A Magyarok Világszövetsége (MVSZ) alapításának 60. évfordulóján – 1998-ban – *A magyar kultúra külhoni műhelyei a harmadik évezredben* címmel a világ negyven országából érkezett kétszáz kulturális szakember, egyesületi vezető részvételével, az általam szervezett háromnapos jubileumi konferencián alakítottuk ki az MVSZ kulturális és nemzetstratégiai programját – többek között a MÁÉRT és a Magyarok Háza koncepcióját is. A jövőbeni hazai közreműködők között számoltunk a Duna Tv-vel, a Magyar Kultúra Alapítvánnyal, az Anyanyelvi Konferenciával, a Balassi Bálint Intézettel az Illyés Közalapítvánnyal, sőt a Határon Túli Magyarok Hivatalával is. A Csoóri Sándor vezette Világszövetségben akkor kialakított nagy közös programunk emberi-intézményi háttere azóta jórészt eltűnt, forrásai folyamatosan csökkennek, de ami abból megvalósult, azért aránylag a legtöbbet a Magyar Kultúra Alapítvány tette.

Kiemelkedő a Kárpát-medencében, de határainkon túl élő magyar nemzetrészek élő kultúráját, művészetét bemutató nagyszabású rendezvénysorozatuk, a Régiók Találkozása, amelyet Szilaveczy Csilla szervezett. Az immár egy évtizede Szent István király ünnepével kezdődő és a Magyar Kultúra napjával záródó kulturális események keretében a határon túli magyarok Budavárban találkoznak egymással és az anyaországi közösségekkel. A programok közül kiemelkedik a Kárpát-medencei közös, kulturális ünnep, az évente augusztusban, illetve szeptemberben

rendezett Kárpát-medencei Napok, amelyen az idén az „Írott szóval a megmaradásért” jegyében a Kárpát-medencei irodalmi és kulturális folyóiratok, a könyvkiadók és szerzőik kétnapos tanácskozása és bemutatkozása zajlott. Sajnos eléggé kis számú anyaországi kolléga részvételével. December 8–10-e között lesz a tizedik alkalommal rendezendő Budavári Mézesnapok, amelyen az adventi és karácsonyi ünnepkör hagyományait és szokásait elevenítik föl a felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és délvidéki hagyományőrző csoportok tájjellegű ínycségek kóstolójával s mézeskalács és kézműves vásárral. Hagyománnyá vált a Magyar Kultúra Napja január 22-ei és a Költészet Napja április 11-ei közös Kárpát-medencei ünnepe, míg a tavaszi Karikatúra Fesztivál afféle „kísérlet a bánat ellen”. E fővárosi találkozók megadják a „megjelenés, bemutatkozás, az élni érdemes” élményét, ahol tapasztalatot cserélhetnek korábban nem látott, más magyar régiók képviselőivel, megismerkedhetnek azok sajátos kultúrájával, a kisebbségi gondok megoldásának eltérő módjaival is. A Kárpát-medencei napok műsoros rendezvénysorozata a Szentháromság téren hozzájárult a budavári kézműves kiállítás és kirakodó vásár létrehozásához, a találkozókhoz a budapesti közönséggel és a turistákkal is.

A nyugati magyar diaszpóra az elmúlt fél évtizedben kapott jelentősebb helyet a MKA életében. Helyet adnak és kiállításokat szerveznek a rendkívül aktív Magyar Emlékekért a Világban Egyesület, az Ausztrália Magyar Baráti Kör és a Panoráma Világklub rendezvényei számára

Igen hasznos kísérlet dr. Seres Zsuzsa igazgatóhelyettes vezetésével az Apáczai Közalapítvány támogatásával folyó Kapocs-program, amely a távoli földrészek magyar egyesületi és kulturális vezetői számára rendezett kéthetes szakmai továbbképzés rendkívül gazdag és sokszínű programmal, ismeretanyaggal. Eddig Ausztrália és Dél-Amerika küldöttei összesen mintegy félszázan vettek részt, és kaptak egymástól is olyan életeményt, ismeretanyagot, tapasztalatot, amely új lendületet nyújt „az otthoni magyar munkában”. Az alapítvány munkatársai programjaikat a határon túliak szellemi, szervezési és személyes részvételével szervezik, tehát nem nélkülük és nekik, hanem velük és közösen mindnyájunknak. Ezzel a résztvevők világlátásához, tájékozódásához, értékrendjük, jó érzésük kialakításához, megélhetésükhöz is hozzájárulnak.

Szemleli, kulturális kapcsolatok szövődnek itt, a magyar történelem e jelképes helyén, a Szentháromság téren, ahol mindig történik olyan kulturális esemény, amelyre a hazai és határon túli magyarságnak érdemes odafigyelnie. Ebben az évben rendezték a Bartók-jubileumot: felejthetetlen hangversennyel s 1956-ot számoltalan kiállítással, konferenciával, emlékező előadói esttel. Az alapítványnál szellemi otthonra találnak a határon túlról érkező magyarok, ahogyan azt Koncz Gábor igazgató fogalmazza köszöntésükkor: otthonról hazaérkeznek.

A kettős állampolgárság megadásáról szóló 2004. december 5-ei népszavazás fiaskója, majd a magyar forradalom és szabadságharc 50. évfordulós ünnepének megcsúfolása után leszámolhatunk a magyar rendszerváltás számos illúziójával. Engedjék meg, hogy végül a megszolgált kitüntetés névadójának, Márton Áronnak ide vonatkozó prédikációjából idézzek mindnyájunk okulására: „A világ új rendjé-

nek a sorsa közvetlen érdeke és személyes ügye mindenkinek. Természetesen nagyobb felelősség terheli azokat, akiknek a kultúra áldásából több jutott. A történelmi idők történelmi feladatára szólítanak, és legyünk tisztában azzal, hogy az erkölcsi alapokon tervezett új rendet csak erkölcsükben megújult nemzedékek építhetik fel. A lelkiismeret-vizsgálat után tehát tartsunk bűnbánatot. Vetkőzzük le a régi embert, a gyáva és képmutató keresztényt. Elmélkedjük át az igazságosság jelentését minden vonatkozásban, és elmélkedjük át a szeretet tartalmát egész mélységében” (1947. október 26-án Kolozsvárt, Krisztus Király ünnepén). További eredményes munkát, nagyobb megbecsülést, igazságosabb támogatást kívánok a ki-tüntetett alapítvány igazgatójának és munkatársainak, s révükön a határon túli ma-gyarságnak.

BAKOS ISTVÁN

A VAJDASÁGI MAGYAR MŰVELŐDÉSI SZÖVETSÉG

A Bethlen Gábor Alapítvány felkérése, hogy vállaljam el a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség méltatását, nagy megtiszteltetés és öröm számomra, hiszen alapítványi munkánk kezdete szorosan összekapcsolódott a Művelődési Szövetség-gel. A feladat azonban egyre nehezebbnek tűnt: a több mint egy évtizedes együttműködés során szinte munkatársakká váltunk: mindig fordulhattunk a Vaj-dasági Magyar Művelődési Szövetséghez, ha Kárpát-medencei kitekintésű fesztí-vált, Magyar Kultúra Napi ünnepi műsort, Magyar Költészet Napi összeállítást szerveztünk. Éreztük, hogy az értékek terén is egy nyelvet beszélünk: a közös munkában barátokká és egymás segítőivé váltunk. Tevékenységüket, kitartó el-szántságukat a magyar kultúra és hagyományok ápolása terén jól ismerjük, s azo-kat a személyeket is, akiket e szervezet szívének, lelkének is nevezhetünk: dr. Szöllösy-Vágó Lászlót, Dudás Károlyt s a többieket. A Vajdasági Magyar Mű-velődési Szövetség azonban nem néhány ember munkája és lelkesedése, hanem több száz önkéntesen kulturális tevékenységre szerveződött vajdasági magyar em-bert jelent.

Kiindulópontként Tollas Tibor, müncheni emigráns költő által megfogalmazott gondolatot választottam, hiszen távol a hazától, a közösségi élményt a saját kultú-ra művelése nyújt, s ez védi is az embereket az „idegenek” között, s úgy érzem, ez a láthatatlan varázskör vesz körül minket, érezzük, hogy véd, s egymáshoz tar-tozunk: s ezt az összetartozást erősíti ezer szállal a szövetség szerteágazó tevé-kenységével. Hiszen a magyar kultúra őrzése mint a nemzeti azonosságtudat alap-formája áll e szövetség munkájának középpontjában.

*Nemcsak anyád öléből születted, de bölcsőd lett a ház is.
Óvó fészked szülő falud, az anyaföld Hazád is.
Az első szó, mit magadba szívtál, hallgató hegyek csendje.
Nem vész el, örökiül marad, hordod a végtelenbe.
Varázskör véd, hozzájuk tartozol, s míg visszatérsz a porhoz,*

*melyből vétettél, el nem szakad batsz, őrzi múltad és feloldoz.
Testvéreként kötöz fákat a gyökér az ősök eszterlánca,
Gyermekkor sugárzó emlékei, s a boltak hallgatása.
Messzi lámpásként hívó csillagok a lépteid kísérik,
néma árny mögötted Anyád s a táj hazád marad a sírig.*
(Tollas Tibor: Varázskör)

A vajdasági sokat szenvedő magyarság életben maradása és a szörnyű háborús idők, katasztrófák túlélése a mi nyugodt „belső-magyarországi” létünk számára szinte felfoghatatlan volt: hogyan magyarazzuk meg gyerekeinknek, hogy Európa közepén, a XX. század fordulóján olyan háborúk dúlnak, ahol menekülnie kellett a magyaroknak, s amilyeneket mi csak a történelemből ismertünk. Az egyszerű mindennapi létezésben volt fenyegetve megannyi magyar, s ebben a fenyegetettségben sem szűnt meg, sőt, megerősödött a kulturális hagyományok ápolása, a nemzeti önazonosságtudat népzenében, táncban, színjátszó csoportban megmutatkozó formája. Szinte felfoghatatlan, hogyan lehet erősnek lenni s megmutatni, hogy „mindennek ellenére” is él hagyományaiban a magyar nyelv és a magyar kultúra, s ezért tenni is képesek az emberek.

A Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség példát mutatott és mutat, hogy nem a jólét, nem a nyugalom, nem a kényelem készíti az embereket arra, hogy megmutassák hová tartoznak, s milyen kulturális hagyományaik vannak. Mint annyiszor történelmünk folyamán, most is a határon túli magyarság mutatott példát arra, hogy túl lehet élni az erőszakot, az önkényt, a diktatúrát: ha tudjuk, kik vagyunk, hová tartozunk, s melyek azok az értékek, amelyeket mindenáron meg akarunk őrizni, s ebbéli szándékunkat nem törli meg sem az erőszak, sem a félelem, sem az alkalmazkodásnak nevezett önfeladás.

A Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség ezt a munkát komolyan és jókedvvel, humorral, valamint óriási szervező munkával végezte és végzi.

Van egy kis térkép a VMMSZ történetét bemutató kiadványban: apró fekete pöttyök jelzik, a Vajdaságban hol léteznek a VMMSZ tagszervezetei: ez a térkép bizony alig hagy üres helyeket, annyira ellepik ezek a kis pontok. Ezek a tagszervezeteket jelölő pontok a térképen mind élő és tevékeny kulturális csoportokat, magyar közösségeket jeleznek: működő egyesületeket. Honnan ez az aktivitás? Honnan ez a színes művelődési „paletta”? Honnan ez a sokféle énekmondó, citerázó, táncoló, színjátszó, versmondó, alkotó ember ott a „déli végeken”, a Vajdaságban? Vannak máshol is, de összetartó akarat nélkül előbb-utóbb a kezdeti lelkesedés és tenni akarás lelohad, ha nincs egy erő, amely összefogja, szervezi őket, s lehetőséget teremt a megmutatkozásra.

Ezt az összefogó és szervező erőt jelenti a VMMSZ. A Vajdaságban több évtizedes múltja ennek a szervező erőnek, majd 1992-ben, a szabadkai Népkör 120. évfordulója alkalmából egy értekezleten fogalmazták meg a szövetség létrehozásának alap gondolatát, s egyhangúan el is fogadták egy kulturális szövetség megalakítását. Hivatalosan 1992. július 11-én alakult meg a szövetség 38 alapító kulturális

szervezet részvételével, s ahogyan az a kulturális életben lenni szokott: hivatásos apparátus és felszerelés nélkül néhány „amatőr”, mai szóval élve „művelődésszervezőre” támaszkodva kezdte meg a munkát.

Az első négy év – 1992-től kezdve – szinte a legnehezebb időszaka volt nemcsak a VMMSZ-nek, de az egész Vajdaságnak is. Ennek ellenére folyamatosan növekedett a szövetséghez csatlakozó tagszervezetek száma: jelenleg több mint száz tagszervezetet tartanak nyilván. Nem a létszám a fontos, hanem a csatlakozás oka: az egyesületek felismerték, hogy szövetségbe tömörülve sokkal többet tehetnek a magyar nyelv és kultúra ápolásáért, az együttműködésben rejlő erő sok mindent segíti őket. Nem kell mindent egy-egy szervezetnek előlről kezdenie.

Olyan sokszor halljuk azt, hogy fontos a szervezeti forma, de valójában mit jelent ez a VMMSZ esetében? Egy hivatali apparátust? Kényelmes állásokat? Akik ismerik e szervezetet, csak mosolyognak ezeken a kifejezéseken! Esetükben a szövetségi forma mindennek a hiányát jelenti, működésük középpontjában a kulturális élet szervezése, s az ennek megfelelő formák kiválasztása áll, s mindennek a gyökereként a kultúráért szabadidőt áldozó tevékeny művelődési kis közösségek. Szervesen építkező szervezeti életet alakított ki a szövetség, kerülve a formális zsákutcákat: végiggondolták, hogy mivel lehet a legjobban segíteni az önkéntesen szerveződő egyesületeket, amelyek nem akarnak mást, „csak” színjátászó csoportjaikban színdarabot, néptáncgyűtteseikben újabb koreográfiát előadni, a versmondó körökben újabb tehetségeknek lehetőséget adni, az amatőr muzsikusoknak fellépési alkalmat teremteni. Megmutatni magunkat, és megnézni, felfedezni másokat: erre a kulturális szemlék, vetélkedők, fesztiválok, versenyek, különböző rendezvények a legalkalmasabbak. Ennek felismerése után már nem kellett mást tenniük, csak mindezt megszervezni, s ezen a téren mutatkoztak meg a VMMSZ tevékenységének eredményei.

Működésüket a (palicsi) Magyar Ünnepi Játékok felújításával kezdték, majd a tagszervezetek igényei szerint egy olyan rendezvény kialakításán fáradoztak, ahol a vajdasági magyar kulturális élet teljessége bemutatkozhat. Sokféle forma és próbálkozás után kialakították azt a módszert, hogy a rendezvényt évente váltakozó helyszínen, az egyetemes magyar történelem, művelődéstörténet valamely jeles helyszínén rendezik. (Többek között: Zenta, Aracs, Bács és Versec, Titel, Törökkanizsa, Oroszlámos, Újvidék adott otthont e rendezvényeknek.) A rendezvények szinte minden kulturális és művészeti ágat felölelnek: könyvkiadás, fotó- és dokumentumkiállítások, a film-, videó- és képzőművészet, a vers- és prózamondás, a népzene és néptánc, az amatőr színjátás, a szórakoztató zene és a kórusmuzsika. A gálaműsorban a legjobb délvidéki magyar néptáncgyűttesek lépnek fel.

Tudatosan törekszenek arra, hogy ezek a rendezvények minél több magyarulta vajdasági településre eljussanak, a szórványokba, a peremvidékekre is.

Másik ága a szövetség tevékenységének az amatőr színjátás lehetőségének erősítése volt: találkozót szerveztek először Csantavéren, majd Kisorosziban, Muzslyán, Bácskertesén, Magyarkanizsán, Kikindán. Ezeken a színjátászó találkozón egyre többen, egyre színvonalasabb műsorokkal képviseltették magukat.

Nemzeti azonosságtudatunk ébren tartásában jelentősek a történelmi megemlékezések: a VMMSZ Vajdaság-szerte szervezi és támogatja az ünnepi műsorokat, vetélkedőket, kiállításokat: 1994-ben Kossuth halálának centenáriuma, 1996-ban a honfoglalás 1100. évfordulója, 1998-ban az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc 150. évfordulója, 2000-ben a magyar keresztény államiság millenniuma, 2002-ben Kossuth születésének 200 éves jubileuma, a Magyar Kultúra, a Magyar Költészet, a Magyar Sajtó Napja és sorolhatnánk még tovább az alkalmakat...

Kiemelkedő – és más kulturális szervezetnek is ajánlható – az a kulturális szervező elv, amelyet a VMMSZ kialakított: nem csupán a tagszervezetek számára teremt lehetőséget a rendezvényekkel, hanem számtalan vajdasági kis- és nagyobb településnek: hiszen a kiválasztott helyszínek ki is emelkednek, rájuk irányul a figyelem, a helyiek is számtalan kulturális, turisztikai és gazdasági lehetőséget kapnak ezáltal. Nemcsak az amatőr kulturális csoportok mutathatják be tudásukat, hanem a települések is bemutatkozhatnak: történelmükkel, népszokásaikkal, gasztronómiai és egyéb sajátosságaikkal. Bekapcsolódnak a vajdasági magyar kulturális élet vérkeringésébe.

A VMMSZ a hazai, magyarországi művelődési, kulturális szervezetekkel is széles körű együttműködést alakított ki, eleinte talán még többen figyeltek rájuk itthon, mint otthon, a Vajdaság hivatalos fórumain.

A Magyar Kultúra Alapítvány éppen a VMMSZ-szel közösen indította útjára a „Régiók Találkozása” programsorozatot: a Kárpát-medencei magyar kultúra képviselőinek találkozóit. Idén ünnepeltük – közösen – ennek tizenegyedik évfordulóját. Ebben a körben lehetőség nyílt arra, hogy a különböző „ernyőszervezetek”: Kárpátaljáról, Erdélyből, Horvátországból, Szlovéniából, Felvidékről közös rendezvényeket szervezzenek, és együttműködést alakítsanak ki.

A „nagyvilág” is kinyílt a VMMSZ számára: részt vettek a hannoveri világkiállítás programjaiban.

Amatőr művészeti csoportok–egyesületek–rendezvények–vajdasági települések: ez az a varázskör, amelyet tevékenységével a VMMSZ a vajdasági magyar kultúra köré rajzolt. Ünnepi létet teremtve a résztvevőknek, s ezt az ünnepélyességet, nyilvános megbecsülést csak fokozta néhány további kezdeményezésük: díjakat alapítottak a délvidéki magyar kultúra és közművelődés valamely ágában kifejtett tevékenység elismeréséért. Már a díj elnevezése is sugallja a díjadó szándékát: „Magyar Életfa Díj”. A vajdasági magyar kultúra és a magyar közösségek életben tartásáért végzett munkáért elsőként éppen a VMMSZ-nek kellene ezt a díjat odaítélni, hiszen ők maguk jelentik ezt a bizonyos „Életfát”. A gyökerektől a törzsön át a lombokig – minden életszakaszában ott vannak a vajdasági magyar kulturális hagyományok ápolásában.

A Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriuma képletesen szólva „átvette” a díjjal való elismerést: s Márton Áron Emlékéremmel ismerte el azt a több mint egy évtizede tartó munkát, amelyet a VMMSZ végzett és végez a magyar kultúra megőrzése terén.

SERES ZSUZSANNA

„Mert tovább nem lehet, nem tudom nézni, / mert tovább nem tudom, nem merem élni, // ezt a tébolydává taposott hazát, / ezt a tébolydává taposott hazát” – így kiáltja világgá Széchenyit idéző, velőtrázó verssoraiban népe sorsát és fájdalmát Ferenczes István – a Kárpát-haza keleti szögletéből, Csíkszékből, a Csíki-medencéből. Székelyföldről, a „légszomj hazájából”, „kit a Kárpát hurka fojt”. És kétségbeesetten szólongatja a legnagyobb magyart – „szélbe kiáltva” a nemzeti pusztulást és Nagy László, Sütő András, Kányádi Sándor nyomában is bujdosva a versben, a nyelvben, a létben – a „versben is üldözötten” – „árva énekek jégrevitt szegénylegényeként”, „néma golgotákat járva”. A „sok könyörgéstől” és fohásztól „kisebzett szájjal” is tudatva, hogy „Erdélyben a sorsunk / sátánosra / fordul // Tündérkert volt egykor / ez a kicsi ország / töviskorona lett / pokolbéli tornác // Ezer esztendeig / jól megfértünk benne / nem vétettünk többet / mint kik ellenünkre”; s hogy „Mi lettünk a jöttment / ázsiai horda / idegenek vagyunk / édes otthonunkban // acsarognak reánk / újbandita latrok / ki tudja hol készül / ellenünkre pogrom”.

A magyar nemzeti sorsköltészet ősiségben és modernségben egyaránt megszentelt hagyományához kötődő lírai életművében Ferenczes István azonban nemcsak tragikus keserűséget, hanem éltető vigaszt is sugall. A megmaradást, az erkölcsi és közösségi emelkedést segítő reményt táplálja szóművészetének gondolati-esztétikai gazdagságával és formai-stiláris szépségeivel – a hitet az emberi tisztaság, a műveltség, az artisztikum erejében: a lelki és szellemi magyarság kultúrateremtő örökérvényűségében. A történelmi mélységekből fölfakadó szó varázsában és egyetemes igazságában; nyelvünk – a nyelvi haza – örökletes és kikezdhethetlen önazonosságában. Ilyen szellemben ragaszkodik a költő a székely, az erdélyi népi kultúra gyökereihez, így épít a népdalok, a balladák, a mondák, a hitregék igézetes világából sajátos költői birodalmat: egész transzszilván univerzumot boltozva az ősvallási, pogány-keresztény képzetkincs – archaikus mítoszok, apokrif imádságok, Mária-himnuszok vagy szakrális-liturgikus népénekek, siratók, zsoltárok és keservesek – bővöletes „szentegyházára”. Így igazolva ezzel a látomásossá, kozmikussá nyitódó és a folklórműfajok ütemére-ritmusára dallamosodó szemlélet- és hangzsvilággal újjólag is a bartóki lehetőséget mély- és magaskultúra szintézisére s a Németh László-i tézist arról, hogy a nép, a népi múlt „a nagy medence, amelyből az egész nemzet eredt”. S ezt tanúsítják a megtartó hagyomány mindenkori őrei, építői és nemesen bajvívó vagy drámai méltósággal hadakozó hősei, ezt a minőség tudatos értéklátást szélesíti a mintaállító példaemberek poétikusan meg-elevenített serege is – Julianus baráttól Kőrösi Csoma Sándorig, Mikes Kele-mentől Orbán Balázs sig vagy Aranytól, Petőfitől Adyig, Kodályig. A hetvenes évek legelejétől sorjázó verseskötetek már címükben is jelzik az effajta morális

kötődéseket és megszenvedett hangulatokat: „utolsó kenyér”; „ki virággal megveretett”; „megőszülsz, mint a fenyvesek”, „félidő, félpokol”; „hó hull örök vadászmezőkre”; „didergés”, „sekler songs”; „bacchatio transsylvania” (csak néhányukra utalva). De még a játékos gyermekversek tarkaságából is kisugárzik a stilizáló sorsbeszéd: „mikor Csíkban járt a török”; „indián a Hargitán”; s ez utóbbi kezdő soraiból is így: „Tán, tán, tán indián, / irokéz, mohikán / voltam a Hargitán”. A vers tehát lélekállapot és sorsüzenet s reménykedés akkor is, ha értelme csupán annyi, mint „a szétfújt pitypangbóbita ejtőernyős szabadcsapatainak”, amelyek „fölöslegesen, fenségesen lebegnek”, „szabadon a pusztulásban”, mintha havazásként – ahogy a költő vallja róluk.

A Csíkpálfalván született, s máig hűségesen csíksországi szülőföldjén, Csíkszeredában élő Ferenczes István lírikusi, pedagógusi, újságírói, szerkesztői, könyvkiadói, irodalom- és művelődésszervezői életútjához, illetve életművéhez szervesen tartozik hozzá a publicisztika, a szociografikus dokumentumriport, a próza és az esszé változatos műfajai is. Tényfeltáró krónikáiban „ordasok tépte tájon”, „gyásztól gyászig” kíséri nyomon a székelység újabb kori (s „székely tántorgó”-nak is nevezett) történelmi kálváriáját, hosszú évtizedeken át az örökös megaláztatások (a „székely tántorgó”) passióját, különösen a második világháború végi magyargyilkos vérengzések gyalázatos szörnyűségeit: az ártatlanként is vérbosszúáldozattá válás egész pokoli szenvedéstörténetét. S ha Csoóri Sándor korszakos esszéiben vázolta fel annak idején „a magyar apokalipszist” – ő megírta a Keleti-Kárpátok alatt lezajlott „székely apokalipszist”. Az egyetemes magyar tragédia egyik ottani fejezetét: felkavaró hitelességgel és valóságmélységgel.

És alapító főszerkesztői minőségében Ferenczes István éppen tíz eszten-deje irányítja a *Székelyföldet*, a térség messze földön is rangos folyóiratának a működését, amely nemcsak nemzedékeket, különféle szépirodalmi irányzatokat átfogó szerepével tölti be hivatását, hanem megannyi művészeti, műkritikai, tudományos, társadalom- és kultúrtörténeti, szociológiai, néprajzi stb. közleménytípusának önismeretbővítő, öntudaterősítő tágasságával és sokszínűségével is. Teljes kultúrát reprezentálva – s talán ezzel is, közvetetten így is figyelmeztetve arra, hogy a kultúra teljessége természetszerűleg kívánja és követeli a kultúraalkotó közösség teljes körű önsorsirányító, önkormányzati intézményrendszerben kibontakozó, maradéktalanul megvalósuló önrendelkezését: a székelység, az erdélyi és általában a kisebbségi magyarság, s az egész nemzet feltétlen autonómiáját tehát. És ezt az önálló, önelvű, öntörvényű magyarságőrző és magyarságmentő célt szolgálják például a régi és az új csángómagyar irodalmat megjelenítő – illetve általában a csángósors kutatását felkaroló – szellemi műhelyek, a szinte új, autentikus csángó irodalmat teremtő könyvkiadás a csíkszeredai Hargita Kiadóhivatal jóvoltából, s többek között a gondozásában megjelenő Moldvai Magyarság című periodika vagy a Bibliotheca Moldaviensis című könyvsorozat – ugyancsak Ferenczes István vezetésével. Aki egyik megrendítő elégiájában (*Csángók*) így borong e perem-

vidéki néptöredék szomorú sorvadásán: „Megőszült harmaton / holló szere-
nádban / akár a havazás / egy üres pohárban // Csöndben hullunk alá /
mint akik csak voltak – / lányai a szélnek / fiai a pornak”.

Így tágulnak szívszorító látomásokká – Sütő András fogalmával szólva – az er-
délyi változatlanságok. Amelyek szerint egyfelől „Európa kisémmizettjei vagyunk
továbbra is, kellemetlen, idegesítő kisebbség, osztályon aluli népség, akiktől így
vagy úgy jó lenne megszabadulni”; s „ez az állapot úgy vetül szűkebb pátriámra,
személyes sorsomra, mint keselyűnek árnyéka a földre” – fogalmazza fájdalmasan
a költő. Másrészt viszont ennek a kiszolgáltatottságában is eleven erdélyi lelkiület-
nek köszönhetően – s 2004. december 5-e után (a „banyaországhoz” képest) pe-
dig kiváltképpen nyilvánvalóan – ott még mindig „egyelőre még jobb a levegő. És
jobb az élet. És igazabb. Jaj, nem a színvonala, hanem a metafizikai minősége
miatt. A közérzetünk miatt. Erdélyben a felemelt főnek s a szeretetnek egyelőre
még nagyobb a hitele” – szintén a költőt idézve.

S mi történt volna Ábellel – teszi fel a kínzó kérdést a minap is Tamá-
si Áron, a világirodalmi jelentőségű modern klasszikus prózaköltőnk, a Né-
meth László szava szerinti „székely Homérosz” halálának negyvenedik évfor-
dulóján –, mivé lett volna Ábel a '45 utáni nyomorúságok és nyomorgatta-
tások közepette? S most, amikor már „az egész világ azt harsogja: azért va-
gyunk a világon, hogy ne legyünk otthon benne sehol”! A hiteles válasz
azonban továbbra is és mindenekfelett a feladhatatlan otthonosság, a csak-
azértis itthonlét.

S ha Tamási Áronra gondolunk, szeretettel és tisztelettel emlékezünk fele-
ségére, a nagy író szellemiségét, örökségét hűségesen és méltóképpen ápoló
Tamási Áron Alapítvány kezdeményezőjére, az alapítványtevő Bokor Ágotára
is, aki éppen most tíz éve hunyt el. És melegen gratulálunk a Tamási-díjat
most elnyerő Ferenczes Istvánnak, aki a sokféle eddigi elismerés – köztük
a József Attila-díj és a Balassi Bálint-emlékkard – mellett e mostani kitünteté-
sét is bizonyára büszkén fogja viselni. És jó reménységgel s jó „vitézi énekek-
kel” biztatva mindnyájunkat kitartásra; hogy bár „halottaink annyian vannak, /
csontra csontból várat raknak, / hitnek, szónak, menedéknek, / vasszívünkhöz
nehezeknek... / Hej, legények, marok népség, / fegyverünk a meztelenség... /
Mégis, mégis bírni kell még!”

BERTHA ZOLTÁN

Teleki Pál-érdemérmesek

Telekiről azzal a mondattal szeretném kezdeni, amelyikkel tavaly ilyenkor ab-
bahagytam: „Erős volt, mert nagyon szeretett.”

Igen, Teleki Pál ez a szeretet nemzete iránt vezérelte utolsó órájában. Ez
a szeretet hősiessé vált azzal, hogy a nemzet becsületének megőrzését abszolút
követelménynek érezte. Mindez együtt erőt adott neki a legfőbb áldozat vállalásá-

ra, életének önkéntes feláldozására (Illyés Gyulát ennek felismerése vezette *Áldozat* című költeményének megírására, mely méltán állítható Arany János Széchenyi emlékezete című műve mellé.)

És Teleki mártíromsága megmentette hazáját – akkor – a világháborúba való sodrásától.

Halálát manapság a szembenálló oldal politikája kudarcának minősíti vagy jobbik esetben állítólagos bűnei beismerésének és azok önként kiszabott büntetésének. Valójában azonban tette tiltakozás volt a náci erőszak ellen és győzelem a világháborúba való sodrásunk felett. Vértanúsága a biztosra várható angol hadüzenetet akadályozta meg.

Hitler a belgrádi puccs után Jugoszlávia brutális lerohanása mellett döntött. Ebbe Magyarországot is bele akarta rántani. Tudjuk, hogy ha a német katonai akcióban való részvételünket megtagadtuk volna, az a Délvidéknek (Tolna megyével együtt) egy Németországba bekebelezett tartománnyá alakításával járt volna. Egyúttal Magyarország minden oldalról való bekerítését jelentette volna.

Teleki, miután Horthy kormányzót visszatartotta Hitler ígéretének elfogadásától, aki Horvátországot is felajánlotta a Délvidék mellett egy nagy katonai erő azonnali részvétele esetén, egy kompromisszumos megoldást fogadtatott el a kormánnyal és Horthyval: e szerint csak a Bácska elfoglalását vállalnánk kis erővel, és azt is csak Jugoszlávia felbomlása után (amelyikkel a szerződést kötöttük). Tervét az angolokkal is közölte, biztosra véve, hogy belátják: a délvidéki német tartomány megteremtésének a megakadályozása angol érdekeket is szolgál. A londoni magyar követ azonban másnap arról értesítette, hogy bármilyen részvétel a hitleri invázióban angol hadüzenettel járna.

E Hiób-hírhez járult még késő este egy rejtélyes telefonüzenet, amely valószínűleg egy nagyarányú mozgósításról számolt be, amelyet Horthy – megszegve előző napi döntését – jóváhagyott. Ebben a kétségbeejtő helyzetben Teleki Pál nem látott más kiutat, mint a halált. Maccartney professzor szavaival: „Sokan mindig úgy érezték, hogy Teleki Pál saját életét mint engesztelő áldozatot ajánlotta fel.” A pecsétet Teleki áldozatára Churchillnek, a másik oldal vezető államférfiának az üzenete nyomta rá:

„A magyar követnek valóban igaza van. Mi, angolok, bűnösök vagyunk, a múltban komoly hibákat és mulasztásokat követtünk el. Magyarország végül is mindig nyíltan fenntartotta revíziós igényeit, és most, amikor a magyar csapatok csak arra szorítkoznak, hogy csupán olyan területeket foglalnak el, amelyek ezelőtt magyarok voltak, az emberileg érthető... Addig, amíg magyar csapatok nem kerülnek szembe a harctéren angol erővel, valóban nincs szükség hadüzenetre. Egyébként a magyar nagyon rokonszenves nép.”

CSICSERY-RÓNAY ISTVÁN

*Nincsenek kis nemzetek, csak kishitűek,
nincsenek kis emberek, csak kicsinyhitűek...
Becsületünk előbbrevaló a jólétiünknel.*

(Teleki Pál)

Teleki Pál áldozatos küzdelme – a veszített háború és a trianoni ítélet nyomán megcsonkított, kirabolt és erkölcsileg lezüllött ország közállapotának rendbetételéért, a hibás döntés revíziójáért, az igazságosabb békéért és a magyar állam függetlenségéért – megbecsülést érdemel az utókortól.

A nemzetközileg elismert tudós kiemelkedő szerepet vállalt a szellemi honvédelemben és az ifjúság nevelésében is. Több mint két évtizeden át – haláláig – a magyar cserkészzet szellemi vezetője és patrónusa, egyetemi professzor, valamint a báró Eötvös József Collegium kurátora volt. A tudós-államférfi nemzetépítő munkája, közszolgálat, az elcsatolt területeken és külföldön élő magyarok, a nagycsaládosok és a lengyel menekültek iránti tevéleges szolidaritása – hűsége, hite, erkölcsi helyállása és magyarságszeretete – bátorító példa lehet a későbbi nemzedékek számára.

Teleki Pál halálának 63. évfordulóján, nemtelen támadások közepette, Budavár helyett végül Balatonbogláron állíthattuk fel közadakozásból létesített szobrát. A szobor alkotója, Rieger Tibor szobrászművész, Teleki születésének 125. évfordulójára emlékrmet készített. A Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriuma, 2004 novemberében, a MTA Dísztermében tartott ünnepségen, elsőként a szobor felállítását kiemelkedően támogatóknak adományozott egy-egy Teleki Pál-emlékrmet.

A kettős állampolgárság ügyében, a Teleki-szoborállításra emlékeztető szígyenletes politikai és médiahadjárattal tartott 2004. december 5-ei kudarcos népszavazásra válaszként az emlékrmet Teleki Pál érdeméremmé alakítottuk át. E kitüntetéssel 2006-tól a magyar örökség elszánt védelmezőit, az értékteremtő munkát, Teleki szolidáris szellemiségét, emberi példáját követőket ismerjük el. A tudós-államférfi portréját ábrázoló bronzérem hátlapjára, a „MERJÜNK MAGYAROK LENNI!” felirat alá vésettük a kitüntetett nevet, aki mostoha körülmények között is szolgálja nemzetét. Első alkalommal a csonka hazában élő 18 személy, illetve szervezet kapta meg e becsületrendet, amelyet a trianoni békediktátum 86. évfordulóján, megemlékezésünkön adtunk át.

A Kárpát-medence elcsatolt területein és a nyugati magyar diaszpórában élők kitüntetését a magyar forradalom 50. évfordulóján, a Bethlen Gábor Alapítvány díjátadó ünnepségen nyújtotta át Bakos István, Csicsery-Rónay István és Rieger Tibor. Ez alkalommal a Teleki Pál-érdemérmet a magyarság szolgálatában, a tudós-államférfi nemzeti örökségének ápolásában, a magyar–magyar kapcsolatokban kiemelkedő munkát végzett alábbi személyek, szervezetek kapták:

1. *Csapó Endre* az ausztráliai Magyar Élet főszerkesztője, írásait világszerte olvassák;
2. *Dr. Czettler Antal* történész, Teleki Pál munkásságáról könyvei jelentek meg (Svájc);
3. *Dömötör Gábor* cserkészvezető, Teleki Pál örökségének egyik életője (KMCsSz, USA);
4. *Dulka Andor* tanár, a bánági szórványmagyarság jeles pedagógusa (Ürményháza, Szerbia);
5. *Fórum Kisebbségkutató Intézet*, a Felföld magyar tudományos központja (Szlovákia);
6. *Gábor Róbert* szociáldemokrata politikus, a Peyer Párt alapító tagja, szakszervezeti vezető; halálos ítélete miatt az USA-ba emigrált. Jelentősen támogatta a Teleki Pál Emlékév ügyét;
7. *de Gerando Teleki Judit* a Teleki-család és a francia–magyar kapcsolatok képviselője;
8. *id. Klement Kornél* közíró, 1956-os emigráns, öreg-cserkész (Németország);
9. *Kormos László*, a küllhoni magyarok népszerű HUNSOR honlapjának gazdája (Svédország);
10. *Kunckelné Fényes Ildikó*, a Latin-Amerikai Magyar Országos Szervezetek Szövetségének elnöke, két évtizede a venezuelai magyarság vezetője (Venezuela);
11. *dr. Ludányi András* egyetemi tanár, kisebbségkutató, a szórványmagyarság hírvivője (USA);
12. *Nagy Zoltán Mihály* író, az Együtt folyóirat főszerkesztője, irodalomszervező (Kárpátalja);
13. *Szabó Zsolt* a Művelődés című lap főszerkesztője, művelődésszervező, tanár (Kolozsvár);
14. *Sylvester Lajos* író, szerkesztő, a Teleki-szobor s más közügyek képviselője (Székelyföld);
15. *dr. Tőkés István* ref. teológus, egyháztörténeti művek szerzője, példás családfő (Kolozsvár).

Mindenszentekkor, Teleki Pál 127. születésnapján, a magyar forradalom 50. évfordulós ünnepsége fővárosi eseményein résztvevők tiszteletére még két kitüntetés odaítéléséről döntött a kuratórium.

1. *Vértesaljai László* Rómában és a forradalom 50. évfordulóján végzett magyarságszolgálatát és
2. *Piotr Górecki*, a Lengyel Televízió tudósítója hiteles tájékoztatását és nemzeti ünnepünkön tanúsított emberjogi tevékenységét Teleki Pál-éremmel jutalmazta.

Végül közöljük – ugyancsak a Bethlen Gábor Alapítvány Kuratóriumának jóváhagyásával – Trianon 86. évfordulóján Teleki Pál-éremmel kitüntettek névsorát is:

Ács Margit író, irodalomkritikus; *Bíró Zoltán* irodalomtörténész, egyetemi oktató; *Fekete Gyula* író, könyvszerkesztő; *Für Lajos* történész, ny. miniszter és egyetemi tanár; *Horváth János* közgazdász, országgyűlési képviselő; *Király Tibor* jogtudós, akadémikus; *Kiss Gy. Csaba* művelődéstörténész, egyetemi oktató; *Kiss Dénes* költő, a Trianon Társaság elnöke; *Kubassek János* földrajztudós; *Márton János* közgazdász, a Bethlen Alapítvány tb. elnöke; *Mezei Katalin* költő, könyvkiadó; *Nagy Gáspár* költő, szerkesztő, a Bethlen Alapítvány volt titkára; *Németh Ágnes* tanár, könyvszerkesztő; *Sára Sándor* filmrendező, operatőr; *Török Bálint* történész, közíró; *Zelnik József* művelődéspolitikus; *Püski Kiadó Kft.* Budapest; *Teleki Pál Egyesület*, Gödöllő.

BAKOS ISTVÁN *a kuratórium elnöke*

A Teleki Pál-érdeméremmel kitüntetettek közül néhányan nem tudtak eljönni a díjátadó ünnepségre, és levélben fejezték ki fogadókészségüket, köszönetüket. Ezekből közöljük a Teleki-családot képviselő de Gerando Teleki Juditét:

DE GERANDO TELEKI JUDIT ÜZENETE

Hölgyeim és Uraim!

A Teleki család szellemi hagyatékának öröklése nem könnyű feladat, hisz az annyi sugárzó, úttörő személyiségből áll.

A család története során, amely 350 évre nyúlik vissza, számos tudós, fontos köztisztviselő, szorgos gyűjtők, írók születtek, akik a tudást, a nevelést, az emberi méltóságot értékelték, a szabadságért és az igazságért küzdöttek, és ezekért az értékekért életüket is feláldozták.

Ilyen volt Teleki Pál is.

Személyiségének kisugárzása, emberi méltóságért folytatott küzdelme ma is arra készítet és ösztönöz minket, hogy a jövő méltó alakítói legyünk. Különösen ma a XXI. századi Európában, ahol Magyarország újra megtalálja az őt megillető helyét és szerepét.

Ahogy már Teleki Pál is megfogalmazta: „Mi minden korban meg tudjuk állni helyünket Európában, és minden korban magyarok is tudunk maradni.”

Ezt a gondolatot különösen magaménak vallom én is. Ez vezeti minden cselekedetem, melyet szerény képességeimmel szülőföldemért teszek.

Nagyon megtisztelve érzem magam, hogy a kitüntetettek közé tartozom. Ez az elismerés fellobbantja a bennem levő lángot, mely munkámat segíti.

Megköszönöm mindazoknak, akik e döntést hozták. További sikeres munkát kívánok Önöknek!

Tisztelettel és honfi szeretettel:

DE GERENDO TELEKI JUDIT